

POMOGÁTS BÉLA

OTTHON MINDENÜTT A MAGYAR „SZIGETTENGEREKEN”

**A magyar „szigettenger”
[...] történelmi
értelemben szüntelenül
veszélyeztetett.
Az elmúlt közel nyolc
évtizedben igen nagy
magyar népcsoportok
váltak le a magyarság
„etnikai kontinenséről”,
kényszerültek
szórványlétre...**

■ 1. A jelenben érvényesnek tekinthető statisztikai adatok szerint Erdélyben legalább öt-hatszáz-ezer, az egész Kárpát-medencében (Szlovákiában, Kárpátalján, a Vajdaságban, Horvátországban, Szlovéniában és Burgenlandban) nagyjából további háromszázezer, a nyugati világban pedig körülbelül egymillió magyar él szórványokban. Ez így együtt nagyjából kétmillió ember, vagyis szinte minden hatodik magyar, akinek idegen nyelvű, más kultúrát hordozó népesség között kell leélnie az életét.

A magyarság: az a tizennégy, esetleg tizenötmillió ember, akit reményeink szerint eltéphetetlen (nehezen eltéphető) kötelékek fűznek a magyar nyelvhez és kultúrához, ma egyféle „szigettengeren” él. Van ennek a „szigettengernek” (akárcsak az antik világban a görög Archipelagosnak) egy kontinentális központja: ez a jelen Magyarországja, az a terület, amely a trianoni feldarabolás után a történelmi országból megmaradt, illetve azok a kisebb magyar területek, amelyek a trianoni ország határai mentén (Biharban és Szatmárban, Beregszász környékén, Csallóközben, Mátyusföldön és Gömörben, végül a Vajdaság északi felében és a Tisza mentén), etnikai tekintetben az anyaországgal összefüggésben helyezkednek el.

Vannak aztán nagyobb magyar többségű területek, de már más népek által lakott vidékekre ékelve: ilyen a Székelyföld, egykor négy vármegyényi, ma két és fél romániai megyényi (Hargita, Kovászna és Maros megye fele) területe, amelyen vagy nyolcszáz-ezer magyar él, ilyen a kalotaszegi magyar falvak füzére Kolozsvártól nyugatra, és ezzel vége: minden más magyar, így Kolozsvár, Te-

mesvár, Újvidék, Ungvár és Kassa magyarsága is valójában szórványban él, vagyis a maga városában vagy regionális körzetében kisebbségi közösséget alkot. Természetesen diaszpórában élnek a nyugati világban szétszóródott magyarok is: Nyugat-Európában, Észak- és Dél-Amerikában, valamint Ausztráliában.

2. A mögöttünk maradt három évtized számomra jórészt utazásokkal telt el: nemcsak Párizsba, Londonba, Rómába látogattam, ezeket a nyugat-európai nagyvárosokat is rendszeresen felkerestem, már csak avégett is, hogy körülnézzek a már korábban megismert műemlékek között, elvegyüljek egy-egy aktuális múzeumi kiállítás nézőseregében, részt vegyek néhány szakmai konferencián, felkeressem a nagy könyvtárakat és az olcsóbb könyvesboltokat, vagy legalább találkozzam a nyugati világban élő magyar, német, osztrák, francia, olasz barátaimmal, mégis útjaim igen nagy többsége Erdélybe, a Felvidékre, Kárpátaljára, a Vajdaságba vezetett. Mindenütt voltak barátaim és kollégáim, mindenütt feladatok vártak, tennivalók, amelyeket önként vállaltam, egyszersmind jó szívvel, minthogy tartalommal töltötték meg életemet. Egy alkalommal valami játékos „leltárkészítés” alkalmával kiderült, hogy talán nekem van a legtöbb személyes ismerősöm és barátom a szomszéd országokban élő magyar írók, tudósok, tanárok, művészek, egyházi személyiségek között. Megnyugtató, hogy a nemegyszer igen idegesítő, mi több, lélekgyöttrő magyarországi közéletben szerzett rossz tapasztalataimra a szomszédságban élő magyar nemzeti közösségek körében keressek vigasztalódást és megbékélést. Az erdélyi, a felvidéki, a kárpátaljai és a vajdasági magyar közösségek és intézmények körében nemcsak szellemi-kulturális élményeket kaptam, hanem baráti rokonszenvet, megértést, talán így is mondhatom (nem igazán divatos szóval): szeretetet.

Átlapozom most csupán a tavalyi (2014-es) bejegyzéseket tartalmazó noteszemet. Nos, január 20-án és 21-én Nagyváradon vettem részt a Magyar Kultúra Napja alkalmából rendezett ünnepségen, 22-től 24-ig Kárpátalján: Beregszászon, majd Munkácson folytattam, hasonló feladat jegyében utamat, február 17. és 20. között Kolozsváron jártam a faszizmus áldozatainak emlékét felidéző tudományos konferencián, ott egy nyilas kivégzőosztag által a második világháború végén Budapesten meggyilkolt kiváló erdélyi író: Karácsony Benő munkásságáról tartottam előadást, április 24. és 26. között Szatmárnémetiben egy Dózsa György parasztháborúját idéző történeztalálkozón szerepelhettem, május 5-én és 6-án Pozsonyban ismerttettem Csáky Pál barátomnak, a felvidéki magyarság hivatott vezetőjének, az Európai Parlament képviselőjének új regényét, ugyancsak májusban, 8-tól 10-ig Kolozsváron vettem részt a hagyományos Szabédi László Napokon, július 10. és 13. között ismét Nagyváradon jártam a szintén hagyományos Partiumi Írótáborban, ahol a tájegység irodalmáról beszélhettem, augusztus 13. és 16. között a Tokaji Írótábor vendége voltam, ott az 1956-os magyar mártírok előtt történt 1989-es végső tisztességadást szervező Történelmi Igazságtétel Bizottsága tevékenységét ismerttettem, a hónap 17. napján a felvidéki Királyfiakarcán beszéltem arról, hogy Szent István királyunk alakjáról milyen képet adott a magyar hagyomány, szeptember 6-án és 7-én Felsőpulyán (Oberpullendorf) voltam, ott az első világháború magyar és osztrák irodalmi visszhangjáról tartottam előadást, ugyancsak szeptemberben, 10-én a Tisza menti Adán beszéltem „a magyar nyelv közösséget formáló erejéről”, október 2. és 6. között Székelyudvarhelyen jártam, november 7-én a Komárom közeli Paton idéztem fel a hét évtizede meggyilkolt vértanú-költő Radnóti Miklós emlékét, 8-án az ugyancsak a Felvidéken található magyar kisvárosban: Szencen beszéltem a magyar zsoldár-hagyományról, és ezt még legalább kétszer ennyi előadás, konferencia-szereplés egészítette ki magyarországi városokban: Budapesten, Székesfehérváron, Pécsen, Kecskeméten, Egerben és másutt.

Forgatom az idei naptáramat. Január 20-án és 21-én ismét Nagyváradon voltam a Magyar Kultúra Napja alkalmából, ott Ady Endre és a Nagy Háború (az első világháború) témájáról beszéltem, majd Beregszászon jártam ugyancsak nemzeti kultúránk ünnepén, március 26. és április 1. között egy egész héten át utazgattam: Szabadkán, Segesváron, Marosvásárhelyen, Nagyváradon jártam, Kosztolányi Dezsőről és az erdélyi irodalomról tartottam előadásokat, különösen emlékezetes marad számomra az a két úgynevezett „rendhagyó irodalomóra”, amelyet a segesvári magyar gimnáziumban tarthattam, május 14. és 17. között Nagyváradon jártam az Anyanyelvi Konferencia (a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága) közgyűlésén (ennek az egyesületnek a neves és népszerű nyelvész-professzor. Lőrincze Lajos utódjaként negyedszázadon keresztül voltam az elnöke, és ma is a tiszteletbeli elnök szerepét töltöm be, utódom, az ugyancsak kiváló nyelvész-professzor Balázs Géza mellett), július 9-től 11-ig megint részt vettem a hagyományos Partiumi Írótáboron, majd 12-én Zsobokon tartottam előadást Reményik Sándor költészetéről, és előttem van még augusztusban a hagyományos szatmárnémeti Kölcsey Ferenc tudományos tanácskozás (ahol a Himnusz költőjének a „reformországgyűléseken” betöltött történelmi jelentőségű szerepvállalásáról fogok előadást tartani), a szeptemberi Reményik Sándor-konferencia. Marosvásárhelyen, egy ugyancsak szeptemberi tanácskozás Beregszászon, egy októberi Királyhelmecen (ahol a jó emlékezetű felvidéki magyar íróról és politikusról, Dobos Lászlóról fogok megemlékezni), a hagyományos Kazinczy Ferenc-napok novemberi kassai ünnepségei és persze még ki tudja, mennyi, a kisebbségi magyarság kulturális intézményei által rendezett tanácskozás meg legalább ugyanannyi az anyaországban: Miskolcon, Balatonlellén, Zalaegerszegen és másutt.

Mondhatnám: erről szól az életem. A magyar irodalom, nemzeti kultúránk gondozásában, két „emberöltőn” keresztül láttam el feladatokat. 1956 viharos őszén kezdtem hozzá Kuncz Aladár pályáját (és mindenekelőtt az erdélyi magyar irodalom gondozásában végzett áldozatos munkáját) bemutató egyetemi szakdolgozatomhoz, amellyel nemcsak tanári diplomámat szereztem meg, hanem később a kisdoktori fokozatot is. A tanulmányon az esztendő szeptemberében kezdtem el dolgozni, de a közbejött magyar forradalom, majd a magam személyes megpróbáltatásai (letartóztatásba, internálótáborba, majd rendőri felügyelet alá és természetesen az állástalan diplomás anyagi helyzetébe kerültem) akadályozták meg hosszú időn keresztül munkám befejezését. Csak akkori barátaim: az Erdélyben is jó emlékezetű Czine Mihály, tovább Bodnár György és Rába György támogatásának köszönhettem, hogy 1965 novemberétől ismét az akadémiai kutatóintézetben dolgozhattam. Négy évtizedet töltöttem el a Ménési úti épületben, tudományos segédmunkatársként kezdtem és igazgatóhelyettesként zártam le ezeket az évtizedeket. Mint írtam, idővel kiadható állapotba hoztam a Kuncz Aladár pályáját bemutató könyvemet, 1968 nyarán jelent meg az Akadémiai Kiadó gondozásában, ennek következtében utazhattam 1969 januárjában első alkalommal (egy akadémiai ösztöndíjnak köszönhetően) Erdélybe. Bukarestbe kellett megérkezniem és onnan távoznom, majd bejártam Brassót, Sepsiszentgyörgyöt, Marosvásárhelyt és Kolozsvárt. Elmerülhettem a könyvtárak kincsei között, találkoztam már korábban megismert vagy az utazásnak köszönhetően megismert barátaimmal, írókkal, irodalomtörténészekkel, néprajzosokkal, történetírókkal, hogy csak néhány közismert nevet említsek meg: Sütő Andrással, Szabó T. Attilával, Jakó Zsigmonddal, Gáll Ernővel, Beke Györggyel, Domokos Gézával, Kántor Lajossal, Láng Gusztávval, Cseke Péterrel, Szilágyi Istvánnal, Lászlóffy Aladárral, Páskándi Gézával, Pusztai Jánossal és az általam igen nagyra becsült és őszintén meggyászolt Gyimesi Évával. Hosszan sorolhatnám a neveket, közülük többen már a házsongárdi sírkertben alusszák örök álmukat.

Kapcsolatba léptem az erdélyi magyar irodalmi műhelyekkel is, közel három tucat könyvem jelent meg erdélyi magyar könyvkiadók jóvoltából – a legtöbb a csíkszeredai Pallas-Akadémia Kiadó gondozásában, Tózsér József és Kozma Mária kezdeményezése és gondos munkája következtében. A legnagyobb vállalkozás közöttük a *Magyar irodalom Erdélyben* című összefoglalás, amely az országrészt elszakításától a legújabb fejleményekig kíván képet adni ennek a gazdag, sok tekintetben önállóan fejlődő, minthogy igen régi kulturális és lelki hagyományokra támaszkodó, mégis természetes módon a magyar nemzeti irodalom rendjében elhelyezkedő, identitását, hagyományait, lelkiségét: nemzeti felelősségvállalását tekintve a magyar nemzeti literatúrához tartozó irodalmi kultúrának a közel egy évszázados történetéről. Három vaskos kötete már az olvasó elé került, a negyediken még dolgozom, remélem, karácsonyra már készen lesz a teljes sorozat. Valójában ennek az irodalomtörténeti összefoglalásnak a révén kerültem igen közel az erdélyi magyarság történetéhez, lelkiségéhez és ennek a történetnek, lelkiségnek a súlyos emberi-közösségi drámáihoz. Az irodalom azonban, hitem szerint, nemcsak a megpróbáltatások, a szenvedések, a csalatkozások krónikája, hanem mindezek jótékony orvossága is, irodalomtörténeti tapasztalataim szerint ez különösen érvényes az erdélyi magyar irodalomra. Ez az irodalom a maga nemes hagyományai értelmében nem csupán történelmi és lelki krónikát jelent, hanem közösséget, közös helyállást és közös jövőt formáló erőt is.

Barátomnak, Cseke Péternek, aki erre a visszatekintésre bízott, azt ígértem, hogy Kárpát-medencei vándorútjaimról írok beszámolót. Ez az írás valóban beszámolóval indult, de, lám, személyes vallomássá alakult. Hiszen nemcsak a Kárpát-medencét jártam „keresztül-kasul”, megismerhettem az ott élő (és ezt az otthonát feladni sohasem akaró és tudó) magyar társadalmat is. Ennek krónikája tulajdonképpen egy terjedelmes könyvet tölthetne meg, és egy másik, talán még terjedelmesebb könyvet a tapasztalatok, a találgatások, a felismerések, a megrendülések, a nem egy alkalommal elkeserítő, máskor megújító lelki erőt adó személyes élmények története. Némi bizonytalansággal gondolok most arra, hogy ezt a személyes könyvem (talán ez lehetne a címe: „Az én Erdélyem”) megírhatom, megírom-e valaha. Erdély az én életemben tapasztalatot és próbatételt hozott: fájdalmakat és örömeket, történelmi városokat és barátságos falvakat, könyveket és barátokat. Túl a nyolcvanadik esztendőn a múlt elevebb, mint a jelen (a jövő meg bizonytalan), de azért ahogy soron következő esztendőimet, már amennyi számomra adatik, elképzelem, még látom magam, ahogy megállok a nagyváradi sétálóutcán, ott, ahol A Holnap íróinak szoborcsoportja áll, felnézek a kolozsvári Mátyás király szoborra, betérek a brassói Fekete-templomba, végigsétálok a csíkszeredai főutcán, ahol Tózsér Jóska könyvesboltja áll, és lenézek a Gyimesi-hágó magasából. Erdélyben otthon voltam, és itt, Budapesten időnként magával sodor a honvágy, ahogy egykoron Mikes Kelemt, Tamási Áront és Áprily Lajost. Ők a legjobb erdélyi mestereim és barátaim.

3. A szórványmagyarság folyamatosan ki van szolgáltatva az asszimiláció hatásának, csak töredékesen vannak saját oktatási intézményei, általában a kétnyelvűség (magyar–román, magyar–szlovák, magyar–ukrán, magyar–szerb, magyar–horvát, magyar–szlovén, magyar–angol, magyar–német és így tovább) körülményei között él, anyanyelvének használata mindinkább háttérbe szorul. Az utóbbi száz esztendő leforgása alatt, és pedig nemcsak Trianon után, hanem például Erdélyben már a 18. században is, kiterjedt magyar vidékek süllyedtek le a szórványlét körülményei közé.

A magyar „szigetenger” következképp történelmi értelemben szüntelenül veszélyeztetett. Az elmúlt közel nyolc évtizedben igen nagy magyar népcsoportok váltak le a magyarság „etnikai kontinenséről”, kényszerültek szórványlétre, majd szüntelenül fogyatkozva tűntek el a köröttük élő népek: románok, szlovákok, ukránok,

szerbek vagy éppen németek, franciák, amerikaiak, dél-amerikai spanyolok tengerében. Nagyon vaknak kell lennie annak a társadalomkutatónak vagy politikusnak, aki nem veszi észre azt, hogy a történelem folyamán is ellenünk szegült erők (mind a Kárpát-medencében, mind a nyugati diaszpórákban) a szórványmagyarság lassú eltűnését készítik elő. Fél évszázad múltán nemcsak ezen a kis Magyarországon leszünk/vagyunk jóval kevesebben (legalábbis a demográfusok mai kimutatásai és sötét jóslatai szerint), hanem a Kárpát-medencében és a nagyvilágban is. A nagyjából tizennégy-millió magyarból a szórványok végleges felszívódásával is eltűnhet vagy kétféle.

Következésképp a szórványmagyarság kérdésének felvetését és tanulmányozását nem lehet feleslegesnek és időszerűtlennek tekinteni. Igaz, a mindenkori hivatalos magyarországi politika és természetesen a nemzeti retorikával fellépő kormányzatok is ezt a több mint kínos kérdést általában megkerülték, és a magyar kisebbségek védelmét célzó stratégiájukat szinte kizárólagosan a magyarság etnikai tömbjeinek gondozására alapozták.

Nem volt igazán erőteljes érdeklődés a szórványgondozás iránt a kisebbségi magyarok politikai életében sem, kivéve talán Erdélyt, ahol a moldvai csángók kulturális gondozása körül mindig gyülekezett néhány intézmény és önkéntes, még Magyarországon is (például az író Beke Györgyre, a néprajztudós Halász Péterre és a jogász Atzél Endrere gondolok). Ugyancsak Erdélyben működik Vetési László református lelkész irányításával egy egyházi jellegű szórványalapítvány, amelynek, híreim szerint, a Kárpátoktól délre is vannak eredményei. A többi néma csend, a szórványmagyarok helyzetének a pusztá felmérésére sem történtek komoly kísérletek. A szórványokban élő magyarság helyzetével, további sorsával és jövőjével (már ha egyáltalán kívánjuk, hogy jövője legyen!) tehát foglalkozni kell. Ezen a téren a magyar politikának, közéletnek és kulturális életnek igen nagyok az adósságai. Még megfelelő felmérések sem készültek arról, hogy a szórványvidékeken hány magyar él, még kevésbé arról, hogy ezeknek a magyaroknak a maguk köznapi életében milyen szociális és kulturális kihívásokkal kell megküzdeniük, és miként vannak kiszolgáltatva az asszimilációs politika hol erőszakosabb, hol csak manipulatív eszközeinek. Stratégiai elképzelések pedig végképp nincsenek arról, hogy a diaszpórában élő magyarság anyanyelvi kultúráját és nemzeti identitását miképpen lehetne megtartani. A szórványban élő több mint kétféle magyar jövője valószínűleg egy kettős történelmi forgatókönyv szerint alakul. Ezt a forgatókönyvet azonban nem mi írjuk, sőt még csak nem is Bukarestben, Pozsonyban vagy Belgrádban készítik elő, hanem döntő módon az Európai Közösségben.

A szórványmagyarság ügye ugyanis, vélhetőleg, ki van (lesz) szolgáltatva annak az integrációs folyamatnak, amelynek medrében a közép-európai térség történetének következő fél évszázada alakulni fog. A magyar szórványok nemzeti kultúrája és identitása csak azokban az országokban lesz védhető és fenntartható, amelyek előbb vagy utóbb helyet kapnak az integrációs folyamatban. Az európai integrációból kimagadó országokban, részben a magukra hagyottság, részben az óhatatlanul fellépő megalázottsági érzés következtében, minden bizonnyal erősödni fog az etnokratikus és etatista politika, és meg fog erősödni az amúgy is tapasztalható Európa-ellenesség és idegengyűlölet.

4. Mindez nem fog kedvezni a kisebbségi magyarság fennmaradásának, sem a mára kialakult magyar–magyar kapcsolatrendszer fejlődésének. Mindezek következtében az európai nemzetek közösségébe most integrálódó (egyelőre magyarországi, szlovákiai és szlovéniai, később és remélhetőleg erdélyi és vajdasági, majd talán kárpátaljai) magyarság számára az egyik legnagyobb nemzetstratégiai feladatot a szórványmagyarság európai és nemzeti integrációja jelenti.

Annak idején, a második világháború után a nagyromán és a csehszlovák politikai stratégiák egyik nagy álma a magyar kisebbségi közösségek gyors asszimilációja vagy még gyorsabb elüldözése volt. Szerencsére ezek az álmok nem váltak valóra, jóllehet a kisebbségi magyar közösségek valóban igen nagy vérvesztéseket szenvedtek a második világháború óta eltelt hat évtizedben. Ezeket a veszteségeket kell valamiképpen, többek között okos és határozott szórványvédelemmel megállítani.

A szórványmagyarság megtartása és szülőföldjén tartása igen alapos stratégiai felkészülést követel meg mindazoktól a magyarországi, illetve kisebbségi magyar politikai, gazdasági, egyházi, kulturális és civil társadalmi intézményektől és szervezetektől, amelyeknek a diaszpórapolitikában (igaz, ilyen még nincs, de lehetne, lennie kellene!) szerepe van. Ennek a stratégiai felkészülésnek egyaránt ki kell terjednie az aprólékos helyzetelemzésre, a szükséges tennivalók végiggondolására, gyakorlati megtervezésére és természetesen ezek elvégzésére.

Anyanyelvünk védelme és megtartása körültekintő, határozott, hiteles és eredményes politikai, illetve kulturális stratégiát követel. Ennek a stratégiának mindekelőtt a valós helyzet hiteles és részletekbe menő felmérésére kell épülnie. Az elmúlt évtizedben igen nagy társadalomtudományi (például demográfiai) kutató és elemző munkára került sor a határokon túl élő magyarság tekintetében, ennek ellenére csak töredékes képünk van arról, hogy milyenek a magyar diaszpórák számbeli viszonyai, milyen a szociális és kulturális helyzetük, milyenek a körülöttük élő többségi néppel a kapcsolataik. Hosszú évtizedek óta tartja magát például az a megállapítás (én inkább hiedelmet mondanék), miszerint az Egyesült Államokban több mint egymillió hétszázézer magyar él. Nos Nagy Károly egyetemi szociológiai-professzor és Papp László világszövetségi régióelnök legutóbbi felmérése szerint Amerikában mindössze nagyjából százötvenezer ember beszél magyarul. Ez a közhiedelmek által rögzített adatnak kevesebb, mint az egytizede. Ezért először is ismernünk kell a kisebbségi és szórványmagyarság valóságos elhelyezkedését és helyzetét, ennek nyomán kell kialakítani a védelmüket célzó terveket. Ebben a tekintetben a tudományos kutatómunkának és a politikai akaratnak egymást kell kiegészítenie; a valóságos helyzet tudományos felmérése nélkül a politikai tervezés tehetetlen, mert megalapozatlan lehet, a politikai szándékok egyértelmű megfogalmazása – a politikai stratégia alapos kidolgozása – nélkül pedig a tudományos feltáró munka legfeljebb a könyvtárak anyagát szaporíthatja, de a kisebbségben élő, illetve a szórványmagyarok mindinkább súlyosodó gondjait nem oldja meg. Ezen a ponton külön nyomatékkal kell beszélni a szórványmagyarsággal kapcsolatos gondokról és teendőkről. Tulajdonképpen kettős védekezési stratégiára van szükség, minthogy egészen más-ként kell kezelni a Kárpát-medencében és a nyugati világban élő magyar szórványokat.

5. A szomszédos országokban élő magyar szórványok anyanyelvi és kulturális gondozásának ügye részben az iskolához, részben az iskolán kívüli oktatási és kulturális eszközökhöz kötődik. A szórványmagyar vidékek nagy részén jelenleg nincsenek szervezett magyar iskolák, esetleg csak elemi iskolák, úgynevezett „alapiskolák” vannak. Így amellet, hogy ezeket az „alapiskolákat” tankönyvekkel, tanítási eszközökkel (pl. elektronikus eszközökkel) és tanítókkal támogatni kell, előbb-utóbb, amerikai és nyugat-európai minták szerint, létre kell hozni a hétvégi magyar iskolák átfogó rendszerét. Legegyszerűbb és leghasznosabb volna ezeket az egyházközségek keretében megszervezni, magyar katolikus vagy protestáns egyházközség ugyanis általában azokban a községekben is működik, amelyekben nincs magyar iskola.

A szórványok ugyanakkor különleges kulturális gondozást igényelnek. Éppen a szórványmagyar vidékeken volna elsőrendű szerepe a magyar rádió- és televíziós adásoknak, ezen belül például a távoktatásnak, amely igen hasznosan bővíthetné a

Duna Televízió feladatkörét. Ugyancsak hasznos volna ezeknek a vidékeknek a magyar közösségeit bekapcsolni abba az ismeretszerzési rendszerbe, amelyet az internet (illetve a „sulinet”) világhálója kínál. A szórványvidékeken élő gyermekek számára új tankönyvsaladokat kellene kidolgozni, tekintettel arra, hogy ezek a gyerekek nagyrészt nem anyanyelvükön végzik tanulmányaikat. És természetesen a szórványokban volna igazán fontos az, hogy a (hazai és kisebbségi magyar egyházi, társadalmi, kulturális és ifjúsági intézmények, szervezetek és mozgalmak képviselői személyesen vállaljanak gondozási feladatokat.

A nyugati világban élő magyar szórványok anyanyelvi gondozása megint külön feladatokat jelent, minthogy ezen a téren igen távoli és már jórészt megszűnőben lévő közösségekkel kell számolnunk. A hagyományos amerikai, dél-amerikai és ausztráliai magyar közösségek ugyanis igen gyorsan olvadnak, mellettük viszont, főként a nyugat-európai országokban új magyar szórványok jönnek létre. Így például a Határon Túli Magyarok Hivatalának (HIMH) felmérése szerint Németországba a kilencvenes években több mint hetvenezer magyar munkavállaló került; az ő kulturális gondozásukkal is foglalkozni kellene.

A nyugati világban élő magyar szórványok nemzeti identitásának megtartása új módszereket kíván, így jobban elő kellene segíteni azt, hogy a hazai (vagy éppen az erdélyi, a felvidéki) magyar kultúra személyiségei meglátogathassák a nyugati magyar közösségeket (az ilyen látogatásokat ugyanis jórészt felszámolta az utóbbi évtized, amikor jószerivel csakis pártpolitikusok keresték-kereshették fel a nyugati magyar szórványokat), és persze arról is gondoskodni kellene, hogy a nyugati magyar fiatalok rendszeresen meglátogathassák az „óhazát”.

Számot kell vetni azzal, hogy a nyugati világban élő magyarok vagy magyar származásúak mind kisebb része beszél magyarul. Ezek az emberek ugyanakkor valamilyen módon kötődnek őseik szülőföldjéhez, a magyar kultúrához, a magyar zenéhez, a magyar népművészethez és tánchoz, egyáltalán érdeklődnek a Kárpát-medencében élő magyarság iránt. Semmiképpen sem volna helyes róluk lemondani, ellenkezőleg, gondoskodni kellene arról, hogy ők a magyar nyelv közelebbi ismerete nélkül is megmaradnak magyarnak, és személyes identitásukban a magyarságnak valamilyen szerepe legyen. Elvégre az írek is angolul maradtak meg íreknek, és az „ír reneszánsz” először az ír nemzeti identitást valósította meg, és csak utána próbálta (nem sok sikerrel) az ír nyelv használatát helyreállítani.

Ha nemzeti nyelvüket, legalábbis az általános használat szintjén, az írek elvesztették is, és valójában csak az elmúlt évtizedekben kezdték „visszat tanulni”, az írektől mégis sokat tanulhatunk. A kicsiny Írország, amely mára az európai integráció egyik gazdaságban és öntudatban mind inkább erősödő tagjává vált, a nagyvilágban, főként az Egyesült Államokban, szétszóródott írek szervező műhelyévé és központjává tette magát.

A diaszporában élő írek jó kedvvel, büszkén látogatnak haza őseik honába, hogy találkozzanak az ír kultúrával, felelevenítsék népi hagyományait. A világban szétszóródott és a Kárpát-medencében is mindinkább szétszóródásba kényszerített két és fél millió magyar javára nekünk is ezt az „ír modell” szerint tevékenykedő szellemi és politikai műhelyt kellene megteremtünk.

6. Mindebben a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága (régebbi, hagyományos és ma is használatban lévő elnevezése szerint: az Anyanyelvi Konferencia) már jó három évtizede (1970 óta) vállal szolgálatot. Az anyanyelvi mozgalom, amelynek olyan „alapító atyái” voltak, mint Illyés Gyula, Keresztury Dezső, Bárczi Géza nyelvészprofesszor és a legendás emléké Lőrincze Lajos, alapításától kezdve, de különösen 1989-es átalakulása óta arra törekszik, hogy védelmezze anyanyelvün-

ket és anyanyelvi kultúránkat, és erősítse a Kárpát-medencében, illetve a nagyvilágban szétszórtnan élő magyar nemzetrészek, közösségek iránt tanúsított szolidaritást. Ennek következtében rendezte meg és rendezi meg folyamatosan anyanyelvi programjait; értelmiségi találkozót, tudományos és irodalmi összejöveteleket, tanári továbbképző tanfolyamokat, ifjúsági kollégiumokat és táborokat, ezek között a nagy múltú Sárospataki Kollégiumot.

A magyar nyelv védelme persze közös nemzeti ügy és feladat, nemcsak a kormányzati politika vagy néhány kulturális civilszervezet ügye. Ezek között a kulturális intézmények és szervezetek között mindenképpen vezető szerepe van a Magyar Tudományos Akadémiának, a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaságnak, a Balassi Bálint Intézetnek, a Magyar Írószövetségnek és természetesen olyan keresztény társadalmi szervezeteknek, mint amilyen az Európai Magyar Protestáns Szabadegyletem és a Pax Romana, továbbá olyan határokon túli magyar kulturális szervezeteknek, mint amilyen az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület, a Csemadok, a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közossége vagy a vajdasági magyar szervezetek. Az anyanyelvi mozgalomnak, az Anyanyelvi Konferenciának – nyelvünk és kultúránk védelme és gondozása ügyében – velük kell együttműködni, velük kell szövetségre lépnie.

Ezekből a szervezetekből és intézményekből lehetne létrehozni azt a szellemi, lelki és erkölcsi hálót, amely átfogja a több országba és számtalan szórványközösségbe tagolt magyarságot, és a magyarság kulturális megszervezése révén teremti meg anyanyelvünk védelmének és megtartásának alapjait.

